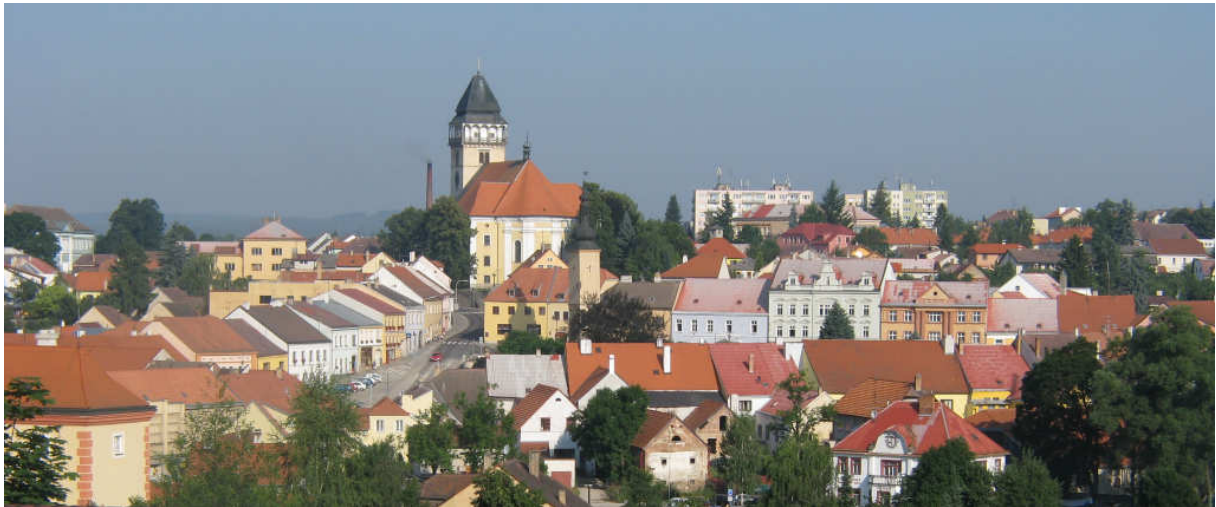

Za první kostkou cukru (vycházkový okruh po Dačicích - 2,5 km)

Dačice, jedno z nejstarších a nejhezčích moravských měst, leží na návrší nad pravým břehem Moravské Dyje, v místech, kde řeka zleva přijímá velký potok Vápovku. Pro velké bohatství historických staveb a jen málo narušený středověký půdorys byly vyhlášeny za památkovou zónu. Stojí za to projít se půvabnými uličkami přes dvě historická náměstí, ke dvěma zámkům, řadě kostelů, ke klášteru i renesančním měšťanským domům, zaposlouchat se do příběhů dávných časů, které ještě dnes oslovují návštěvníky doslova na každém kroku.

Předchůdcem města byla osada, která vznikla při brodu přes Dyji na důležité křižovatce obchodních cest, spojujících Jindřichův Hradec, Jihlavu, Slavonice a Znojmo. První zmínka o ní je z roku 1183, kdy tu byl vysvěcen kostel sv. Vavřince. Prvotní název zněl Dassyce, později Daczicz. V první polovině 13. století přešla osada do majetku křižovníků s červenou hvězdou, kteří u kostela vystavěli hospital. V polovině 14. století získali Dačice páni z Hradce, kteří na základech osady založili před r. 1378 městečko s velkým trojúhelným náměstím, svažujícím se k brodu. V té době snad již dačičtí užívali jako znak pětistou růži v modrém poli doplněnou písmenem M pod zlatou korunkou. Velkého rozkvětu dosáhlo městečko za Krajířů z Krajku (1459–1600), kteří se je brzy vybrali za své hlavní sídlo. Rozvíjejí se řemesla a obchod a především se mění i celková tvář města. Přicházejí sem italská stavebníci, kteří budují pro pány z Krajku oba zámky, přestavují původně gotické domy, kostel doplňují o mohutnou věž a poblíž Nového zámku zakládají novou čtvrť – Nové město.

Po roce 1600, kdy rod Krajířů vymírá po meči, kupuje Dačice Vilém Dubský z Třebomyslic. Jako účastník protihabsburského povstání však o majetek konfiskací přišel a ten se dostal do držení Lva Buriana Berky z Dubé. Za třicetileté války Dačice (které se mezitím v r. 1585 staly městem) silně utrpěly. V r. 1620 je vypleno vojsko Dampierra, v r. 1645 Švédové. Po míru vestfálském zůstalo ve městě pouhých 1000 obyvatel. Válka skončila a přišly další pohromy: v r. 1680 mor, o deset let později požár, který zachvátil obě náměstí a zničil na 90 domů a kostel, v r. 1698 shořelo 83 domů, v r. 1707 celkem 36 domů, v r. 1723 další včetně zámku a radnice. Červený kohout roztahoval nad městem křídla i v 19. století. To všechno měnilo tvář Dačic, zmizela řada renesančních a barokních objektů, pouze některé domy na hlavním náměstí si uchovaly původní vzhled s mázhauzy. V r. 1728 se stal majitelem panství Jindřich Karel z Osteinu, císařský velvyslanec ve Vídni. Osteinská éra přinesla vcelku poklidný život a úspěšný hospodářský růst. V r. 1809 došlo k poslední změně majitelů – Dačice dědí člen německé říšské šlechty Bedřich Karel z Dalbergu.

Začátek 19. století přinesl některé průkopnické činy v oblasti školství a průmyslu. V r. 1820 tu vznikla první lesnická škola na Moravě, r. 1829 se v nedalekém Kostelním Vydří rozjel první cukrovar v našich zemích, který vyráběl cukr z řepy, a to zásluhou bratří Grebnerů, kteří byli velkými propagátory pěstování cukrovky u nás. Jeden z nich, František Grebner, založil v r. 1833 v Dačicích rafinerii cukru, kterou od r. 1840 vedl Jakub Kryštof Rad. Cukr se tehdy dodával do obchodů ve tvaru homolí či klobouků, podřadnější druhy v kusech či bochnících. To bylo málo praktické, protože potřebné dávky bylo třeba pracně odsekávat. Homole se dlouho sušily a při dopravě často poškozovaly. Proto J. K. Rad hledal způsob, jak dát cukru vhodnější tvar a na podzim r. 1841 vyrobil pokusně několik set kostek, první kostkový cukr na světě. Výroba se postupně rozjížděla a od roku 1843 byly již kostky běžně v prodeji.

V polovině 19. století se Dačice staly centrem okresu zabírajícího jihozápadní cíp Moravy se 180 obcemi; okresním městem zůstaly až do r. 1960, kdy se spolu s dalšími moravskými městy a obcemi "ocitly" v Čechách (okr. Jindřichův Hradec). V r. 1902 dostalo město železnici, která tudy prochází na trati z Kostelce u Jihlavy do Slavonic. Dnes žije ve městě asi 6500 obyvatel, kteří nacházejí pracovní příležitosti např. ve strojárnách TRW-DAS (autopříslušenství) či v Centropenu (plnicí pera a popisovače).

Na prohlídku města se vydáme od železniční stanice (1). Zprvu nás bude provázet zelená turistická značka. Vede Družstevní ulicí, na jejím konci pěšinou mezi tratí a řekou až k turistickému rozcestí (2) u lávky přes Dyji. Pokračujeme vlevo Vápořskou ulicí, mineme žel. zastávku Dačice-město a na rozcestí pod klášterem zahneme vpravo do Kapetovy ulice. Na křižovatce u hotelu Dyje půjdeme krátce vlevo do Jemnické ulice a pak opět vlevo po krytém schodišti ke klášteru.

Františkánský klášter (3) založil v r. 1660 dačický primátor, soukenický mistr italského původu Matěj Jiří Kapeta. Budovy se stavěly čtyři roky. V letech 1672–77 je doplnil kostel sv. Antonína Paduánského, vyzdobený plastikami vynikajícího dačického sochaře a řezbáře Matouše Strachovského. Nad hlavním oltářem je světcův obraz z Florencie, varhany z r. 1720 zhotovil dačický varhanář Václav Pantoček. Do roku 1996 sídlilo v klášteře městské muzeum, dnes patří objekty řádu bosých karmelitek.

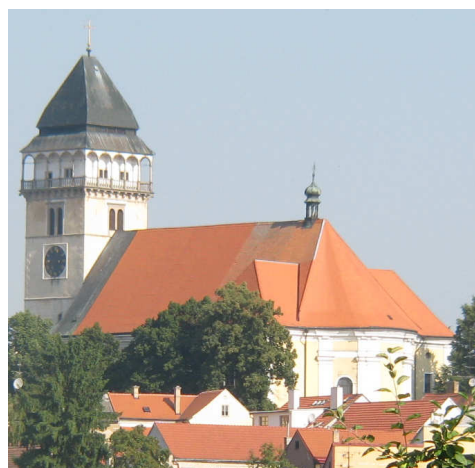
Od kláštera se vrátíme k hotelu Dyje a půjdeme po mostě přes Moravskou Dyji. U mostu na levém břehu stojí socha sv. Jana Nepomuckého, na pravém sv. Prokopa, obě z r. 1706. Masarykovou ulicí projdeme na hlavní dačické náměstí – Palackého – a zahneme po jeho dolní okraji vpravo. Dochovala se tu řada domů s renesančním jádrem, některé s původními mázhausy, dnešní podoba je převážně empírová nebo pseudoslohová.

Dojdeme až k budově Starého zámku (4) při vyústění Krajířovy ulice. Zámek, který má charakter městského paláce, postavil pro Albrechta Krajíře z Krajku v letech 1572–79 některý z italských stavebníků, činných v Dačicích. Je to dvoupatrová obdélná stavba zdobená sgrafity, ukončená římsou a cimbuřím. Od roku 1939 tu sídlí radnice (městský úřad). Zahňeme vlevo a vracíme se horním okrajem náměstí. Všimneme si tu především domu č. 4: tady totiž stávala dačická rafinerie, kde se poprvé na světě začal vyrábět kostkový cukr. Dnes je tu městské kulturní středisko a umělecká škola. Na rohu nás jistě upoutá budova původní radnice č. 1, renesanční

objekt z r. 1559, který několikrát vyhořel a v r. 1723 byl obnoven stavitelem Francescem Camelim. Fasádu zdobí sgrafitová rustika, na nároží stojí hranolová věž zakončená bání. Uvnitř se zachoval prostorný mázhaus s hřebínkovou klenbou a klenutá síň někdejšího obecního šenku. Na věži visí zvonek, na který se zvonilo na začátku a na konci jarmarků.

Zahňeme vpravo do Göthovy ulice a vystoupáme na čtvercové prostranství, kterému dominuje mohutná stavba farního kostela sv. Vavřince (5) s renesanční věží. Jeho předchůdcem byl nejstarší dačický kostel, založený markrabětem Konrádem Otou Znojenským a vysvěcený roku 1183 olomouckým biskupem Pelhřimem. Ve 14. století byl přestavěn goticky a v letech 1775–88 nahrazen dnešní stavbou podle plánů dačického stavitele Michaela Kirchmayera. V interiéru vynikají freskové malby tří oltářů od znojenského malíře Josefa Winterhaltera. Věž, symbol města, vystavěl na náklad obce a Oldřicha Krajíře z Krajku, který ji sám vyměřoval, italský stavitel Francesco Garof z Bissone v letech 1586–92.

Sedmipatrová stavba dosahuje výšky 51 metrů, zdobí ji sgrafita a může se pochlubit velmi starým zvonem z r. 1483. Na jižní straně je zasazen český veršovaný nápis o zakládání věže a latinský náhrobní nápis stavitele (+1589). Před věží je pomník, věnovaný první kostce cukru.

Od kostela pokračujeme dál na Havlíčkovu náměstí, které ovládá vlevo stojící objekt Nového zámku (6). Byl vystavěn před rokem 1591 stavitelem F. Garofem z Bissone v renesančním slohu pro Albrechta a Oldřicha Krajíře z Krajku a upravován po požárech v letech 1654, 1670 a 1721. Jeho vzhled změnila barokní přestavba v letech 1732–33 a zejména úprava ve stylu empíru, kterou provedl vídeňský architekt H. Riedel v letech 1831–33,

přestavba interiérů se schodištěm navrhl rovněž Vídeňan K. Schleps. Nejnovější – novobarokní a secesní – zásahy pocházejí z r. 1909. Z renesančního období se dochovaly klenby některých sálů a v nádvorní straně předního křídla dvě patra arkád. Veřejnosti přístupné severní křídlo zahrnuje reprezentační prostory přízemí ve stavu z doby posledních majitelů, v prvním patře pak ojedinělý soubor empírových interiérů a pozdně secesní knihovnu.

V zámku nově sídlí i muzeum města Dačic, jehož sbírky zahrnují ikonografii města, barokní plastiky, dačický graduál Jana Luciána ze 16. století, expozici k významným osobnostem města a galerii s obrazy M. Švabinského, M. Floriána aj.. Na zámek navazuje rozlehlý park. Naproti zámku ne domě č. p. 97 je pamětní deska, která připomíná, že tu žil český spisovatel Matěj Mikšíček (1815–1892).

Z Havlíčkova náměstí, kde stojí mariánský sloup se sochami světců asi z r. 1725 se vrátíme ke kostelu sv. Vavřince. Dáme se vlevo do Vlašské, vpravo do Soustružnické a znovu vlevo do Cukrovarnické ulice. Ta pokračuje jako Bratrská a v závěru se stáčí vpravo, až vyústí na Třídě 9. května. Naproti nám přes ulici v areálu dvora stojí věžovitá kruhová stavba zvaná Bašta s kupolovitou střechou (7). Je to část opevnění někdejší tvrze, nejstaršího panského sídla v Dačicích, vystavěné asi ve 14. století, ve 2. polovině 15. století rozšířené, protože se stala

sídlem správy dačicko-bílkovského panství. Byla opevněna příkopy a hradbou s válcovými věžemi; jednou z nich bývala i tato bašta. Po roce 1579 byla tvrz přeměněna na část hospodářského dvora.

Zahybáme vlevo po Třídě 9. května, mineme autobusové nádraží a dojdeme ke starému hřbitovu (8), na kterém se pohřbívalo již v 16. století. Býval hřbitovem českých bratří a nekatolické šlechty (Českobratrský sbor stával v místech dnešní fary v Krajířově ulici). Po moru roku 1680 se hřbitov začal znovu užívat. Dochovalo se tu deset náhrobních kamenů šlechty v západní zdi, nejstarší z r. 1586. Na morovou ránu upomíná kaple sv. Rocha a sv. Šebestiána z r. 1680. Od hřbitova pokračujeme hlavní ulicí k hotelu Stadion a vpravo k žel. stanici.

*Telčsko a Dačicko [15], str. 71–75, Praha 1997
z edice Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku
S & D, Nakladatelství a vydavatelství, s. r. o.
Bělohorská 237, 169 00 Praha 6, tel.: 02-20 51 87 27, fax: 02-30 23 408,
e-mail: sad@volny.cz*

